

فرا تحلیل پژوهش‌های داخلی معطوف به پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر با

رویکرد انتظامی

قادر زارع مهدوی^۱، فاطمه مصطفائی^۲، حسین رستمی^۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۹۷/۲/۱۸

چکیده:

زمینه و هدف: مسئله سوء مصرف موادمخدر اکنون در دنیا به معضلی بزرگ تبدیل شده و برای ایران، چالشی جدی محسوب می‌شود. هدف پژوهش حاضر شناسایی متغیرهای مؤثر بر اعتیاد در پژوهش‌های یک دوره ۵ ساله و اندازه‌گیری اثر آن‌ها است.

روش‌شناسی: روش اجرای این پژوهش، فرا تحلیل است. جامعه آماری شامل پژوهش‌های انجام شده داخلی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ در حوزه پیشگیری از سوء مصرف مواد است که از بین آن‌ها ۱۹ کار پژوهشی بررسی شدند. داده‌های تدوین شده توسط محقق با استفاده از نرم‌افزار CMA تحلیل و اندازه اثر متغیرهای شناسایی شده در پژوهش‌ها محاسبه شد.

نتایج و یافته‌ها: نتایج نشان داد که در میان متغیرهای انتظامی، مؤثرترین متغیر بر اعتیاد، «در دسترس بودن مواد» با اندازه اثر معناداری به بزرگی $0/81$ و کم‌اثرترین متغیر «نگرش به موادمخدر» با اندازه اثری غیرمعنادار به بزرگی $0/004$ است. متغیرهای «محل سکونت» و «دوستان معتاد» نیز در مرتبه بعد قرار دارند.

کلیدواژه‌ها

سوء مصرف موادمخدر، انتظامی، فرا تحلیل، عوامل حفاظت‌کننده، عوامل خطرزا، پیشگیری

^۱ - دکترای علوم سیاسی - عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انتظامی ناجا (نویسنده مسئول)؛ رایانامه:

zaremahdavi@gmail.com

^۲ - عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین

^۳ - دانشجوی دکترای روانشناسی عمومی

مقدمه

مسئله سوء مصرف موادمخدر هم‌اکنون در دنیا به معضلی بزرگ و اساسی بدل شده که ابعادی فراتر از یک مشکل اجتماعی یافته است (مدنی، ۱۳۸۴). تقریباً بیشتر کشورها، سازمان‌ها و نهادهای ویژه‌ای را برای مبارزه با این معضل تأسیس کرده‌اند. وقتی که رقم گردش مالی تجارت مواد افیونی بنابه برآوردهایی به حدود ۱۵۰۰ میلیارد دلار در سال می‌رسد و از حیث کمیت مالی بعد از گردشگری، اسلحه و نفت قرار می‌گیرد، اهمیت مسئله برجسته‌تر هم می‌شود. آثار سوء این امر در فساد اداری و سیاسی، شکل‌گیری باندهای جنایت‌کار و تشدید خشونت، پولشویی و افزایش سایر جرایم و انتقال بیماری‌های خطرناک، جملگی موجب آن می‌شود که موادمخدر به معنای واقعی یک بحران بین‌المللی محسوب شود.

مشکل مهم‌تر موادمخدر در پیچیدگی مبارزه با وجوه مختلف این پدیده است. از یک سو تولید و عرضه آن به شدت سازماندهی و شبکه‌ای شده است (کاستلز، ۱۳۸۰، ۲۰۱) و از سوی دیگر مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی، روانی، پزشکی و فرهنگی و نیز اقتصادی زمینه‌ساز یا تشدیدکننده افزایش تقاضای مصرف سوء هستند (بوالهری، ۱۳۸۱). مبارزه با این پدیده نیز شامل ترکیب مؤثر و کارآمد سیاست‌های مختلف اعم از مبارزه با تقاضا، پیشگیری، درمان و... است (برومند، ۱۳۸۲). اگرچه موادمخدر پدیده‌ای جهانی است و تقریباً همه کشورها به نوعی با آن مواجه هستند، اما در این میان ایران از جمله کشورهایی است که در صدر کشورهای درگیر با موادمخدر و سوء مصرف آن قرار دارد. از حیث قاچاق به دلیل قرار گرفتن در همسایگی افغانستان، ایران اصلی‌ترین راه ترانزیت مواد به غرب و اروپا است، به طوری که ارزیابی‌ها نشان می‌دهد تنها در سال ۱۹۹۹ صادرات قطعی این مواد از ایران ۱۲۳۰ تن بوده (رییس‌دانا، ۱۳۸۳) که با میزان مصرف داخلی ایران، نزدیک به ۲۰۰۰ تن از مواد تولیدی در افغانستان (حدود ۴۰ درصد کل تولید آن کشور) به ایران وارد شده است (هاشمی، ۱۳۸۲). این پژوهش قصد دارد با بررسی پژوهش‌های انجام شده درباره سوء مصرف مواد مخدر به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

- در پژوهش‌های انجام شده چه متغیرهایی بیشتر مورد نظر محققان در حوزه سوء مصرف قرار داشتند؟
- از میان عوامل شناسایی شده، کدام یک بیشترین تأثیر را بر سوء مصرف داشته‌اند؟

چارچوب‌های مفهومی پیشگیری: در ادامه چارچوب‌های مفهومی متمرکز بر پیشگیری معرفی می‌شوند.

الف) چارچوب مفهومی پیشگیری متمرکز بر خطر: از این منظر، عوامل خطرزا شامل ویژگی‌های زیستی، روان‌شناختی / رفتاری و نیز عوامل اجتماعی و محیطی نظیر سابقه خانوادگی مصرف مواد، در دسترس بودن ماده مخدر در محل زندگی، زندگی در محل‌های جرم‌خیز، معاشرت با افراد بزهکار، داشتن دوستان بزهکار، شکست تحصیلی، خانواده گسیخته و نظایر آن است.

ب) چارچوب مفهومی مبتنی بر عوامل محافظت‌کننده و تاب‌آور: براساس این نظریه عوامل محافظت‌کننده‌ای چون پیوندهای خانوادگی محکم و موفقیت‌های تحصیلی، فرد را در برابر مصرف مواد مخدر مقاوم می‌سازد، همچنین پژوهش‌هایی وجود این عوامل را مهم‌تر از نبود عوامل خطر نشان داده‌اند؛ زیرا بسیاری از افراد با وجود آنکه عوامل خطر زیادی در زندگی آنها وجود داشته اما به دلیل داشتن این گونه عوامل محافظت‌کننده به مصرف مواد گرایش پیدا نکرده‌اند. اگرچه همه عوامل خطر و محافظت‌کننده آمادگی تغییر را ندارند، اما پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تأثیر آنها را می‌توان کم یا زیاد کرد.

فرض بنیادی راهبردهای پیشگیری این است که پیشگیری از سوء مصرف مواد، راحت‌تر، کم‌هزینه‌تر و مؤثرتر از درمان آن است. اما سادگی منطقی و عقلانی عقاید پیشگیری مشکل اصلی این روش است. برای اینکه برنامه پیشگیری مناسبی برای جمعیت هدف اتخاذ شود، متخصصان پیشگیری به تعریف مجدد رویکردهای پیشگیری مبتنی بر گروه‌هایی که برنامه‌های پیشگیری برای آنها طراحی شده است، پرداخته‌اند (بوتوین، ۱۹۹۴). بررسی رساله‌های دانشجویی نشان می‌دهد که از میان یکصد و پنجاه و شش پایان‌نامه، نود و شش پایان‌نامه در مقطع دکترا، پنجاه و پنج پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد و پنج پایان‌نامه در مقطع کارشناسی مواد مخدر پرداخته‌اند. این تعداد پایان‌نامه توسط دانشجویان رشته‌های پزشکی، هنر و علوم انسانی تهیه شده که دو سوم پایان‌نامه‌ها توسط دانشجویان علوم پزشکی نوشته شده است. با توجه به طرح‌های پژوهشی انجام شده در مراکز مختلف و سازمان برنامه و بودجه (سابق) به همراه گزارش‌های دولتی، در مجموع ۵۲ طرح پژوهشی و گزارش دولتی مورد بررسی قرار گرفته است. برخلاف پایان‌نامه‌های دانشجویی، بیش از پنجاه درصد از پژوهش‌های مرتبط با مواد مخدر با خاستگاه علمی جامعه‌شناسی انجام شده و پس از آن علوم پزشکی قرار دارد. موضوع‌های مورد

توجه در این پژوهش‌ها عبارت از بررسی علل اعتیاد، بررسی وضعیت اعتیاد در شهرهای مختلف، بررسی‌های پزشکی در مصرف مواد مخدر، اعتیاد مجدد، پژوهش‌های مربوط به جوانان و مواد مخدر و سیگار، روش‌های جلوگیری از اعتیاد و مانند آن. (حاجلی، ۱۳۸۳: ۴۵).

روش

روش اجرای این پژوهش، فراتحلیل است و محقق با بررسی پژوهش‌های انجام شده در حوزه سوء مصرف مواد مخدر، به استخراج نتایج جدید و منسجم می‌پردازد (دلاور، ۱۳۷۶). جامعه آماری پژوهش از کلیه پژوهش‌های انجام شده داخلی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ در حوزه پژوهش‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد است. در این بازه زمانی حدود ۲۰۰ کار پژوهشی مرتبط با موضوع در حوزه‌های مختلف شناسایی شده و با حذف ۱۴۷ اثر به دلیل فقدان قابلیت‌های لازم، در مجموع ۱۹ کار پژوهشی بررسی و مرور شد. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز برای انجام فراتحلیل، پرسشنامه‌ای معکوس توسط محقق طراحی شد که روایی آن با مراجعه به صاحب‌نظران تأیید شد. از آنجا که شیوه تحلیل در فراتحلیل عبارت است از اندازه اثر برای پژوهش‌های مجزا و جداگانه و برگرداندن آنها به یک ماتریس مشترک و آنگاه ترکیب آنها برای دستیابی به یک تأثیر متوسط، در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار CMA اندازه اثرهای هر یک از پژوهش‌های محاسبه شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، پس از بررسی پژوهش‌ها، تعداد ۲۱ متغیر به عنوان متغیرهای انتظامی و ۲۶ متغیر به عنوان متغیرهای روانی اجتماعی شناسایی شده‌اند که در ادامه میزان اهمیت هر یک از آنها در پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر تعیین می‌شود.

یافته‌های توصیفی: متغیرهای انتظامی (عوامل خطرزا) شناسایی شده عبارت‌اند از: دسترسی به مواد، دوستان مجرم، شبکه روابط ناسالم، افزایش طرح مبارزه با موادمخدر، اقدامات پلیس، امکانات پلیس، گروه همسال و نوع دوستان، محیط آلوده، جابه‌جایی‌های مکانی و مهاجرت، آگاهی از اثرات مواد، افزایش آموزش پلیس، دوستان معتاد، آگاه‌سازی از طریق پوستر و کاریکاتور، معاشرت با افراد معتاد، محل سکونت، نگرش به موادمخدر، نحوه گذران اوقات فراغت، سابقه بزهکاری، کنترل بیرونی، آگاه‌سازی از طریق فیلم.

متغیرهای روانی - اجتماعی (عوامل محافظ) شناسایی شده عبارت‌اند از: آموزش مهارت‌های زندگی، عوامل خانوادگی، عوامل روانی، خلقی و شخصیتی، جنسیت، کنترل درونی، معتاد بودن خویشاوندان، اعتیاد پدر و مشکلات تحصیلی، اعتقادات مذهبی، نیم‌رخ روانی، سن، سابقه اعتیاد در خانواده، کیفیت روابط و مناسبات فامیلی، نظارت و کنترل والدین، افسردگی، شغل و وضعیت فعالیت اقتصادی، عوامل نگرشی و رفتاری، تعامل‌های درون گروهی، عملکرد تحصیلی، تفاوت تأثیر فیلم و کاریکاتور، اعتیاد پدر و حساسیت در روابط متقابل، وضعیت اقتصادی - اجتماعی، بیماری و احساس ناتوانی جسمی، اعتیاد پدر و مشکلات تحصیلی.

جدول ۱: توزیع پژوهش‌ها بر حسب سال اجرا

سال اجرا	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	کل
تعداد آثار	۱	۶	۶	۲	۴	۱۹

در مورد شیوه اجرای این پژوهش‌ها نیز، بیشترین فراوانی مربوط به شیوه پیمایشی با ۹۰ درصد از کل پژوهش‌ها است. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده و خوشه‌ای با مجموع حدود ۸۰ درصد، بیشترین فراوانی را دارد.

یافته‌های تبیینی: در این بخش به بررسی تأثیر هر یک از متغیرهای شناسایی شده بر اعتیاد، با توجه به اندازه اثرهای محاسبه شده پرداخته می‌شود. مبنای تحلیل در اینجا اندازه اثر و سطح

معناداری آن است و از آنجایی که اندازه اثر یک آماره استاندارد است، براساس مقادارهای به دست آمده برای متغیرها می‌توان اهمیت هر یک از متغیرها را در مقایسه با سایر متغیرها به دست آورد. جدول ۲ اندازه اثر و معناداری متغیرهای مؤثر بر اعتیاد به موادمخدر را نشان می‌دهد.

جدول ۲: اندازه اثر و معناداری متغیرهای مؤثر بر اعتیاد به موادمخدر

شماره پژوهش	متغیر	عنوان متغیر	اندازه اثر r^2	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	معناداری
۱	۱	محل سکونت	۰.۲۵۱	۰.۱۵۳	۰.۳۴۴	۴.۹۱۵	۰.۰۰۰
۲	۲	معاشرت با افراد معتاد	۰.۲۰۷	۰.۰۳۶	۰.۳۶۷	۲.۳۵۸	۰.۰۱۸
۳	۳	محل سکونت	۰.۱۱۴	۰.۰۴۶	۰.۱۸۱	۳.۲۹۳	۰.۰۰۱
۴	۴	رفتن به مهمانی غیرمجاز	۰.۰۲۵	-۰.۰۹۲	۰.۱۴۱	۰.۴۱۱	۰.۶۸۱
۵	۵	محل سکونت	۰.۰۹۲	۰.۰۰۰	۰.۱۸۲	۱.۹۶۰	۰.۰۵۰
۶	۶	دوستان معتاد	۰.۲۵۸	۰.۱۲۳	۰.۳۸۳	۳.۷۰۰	۰.۰۰۰
	۷	محیط آلوده	۰.۲۱۵	۰.۰۷۸	۰.۳۴۳	۳.۰۶۰	۰.۰۰۲
۷	۸	ارتباط با افراد معتاد	۰.۲۸۶	۰.۲۰۳	۰.۳۶۴	۶.۵۵۱	۰.۰۰۰
۸	۹	دوستان کچرو	۰.۳۳۰	۰.۲۶۵	۰.۳۹۲	۹.۴۰۸	۰.۰۰۰
	۱۰	محل سکونت نامناسب	۰.۰۵۰	۰.۰۳۸	۰.۰۶۲	۸.۴۴۶	۰.۰۰۰
۹	۱۱	معتاد بودن خویشاوندان	۰.۲۳۰	۰.۲۰۴	۰.۲۵۶	۱۶.۹۳	۰.۰۰۰
	۱۲	معتاد بودن دوستان	۰.۳۵۰	۰.۳۲۶	۰.۳۷۴	۲۶.۴۲۳	۰.۰۰۰
۱۰	۱۳	نگرش منفی به مواد	۰.۰۰۴	-۰.۰۳۹	۰.۰۴۷	۰.۱۸۱	۰.۸۵۶
۱۱	۱۴	دسترسی به مواد	۰.۸۱۰	۰.۷۶۸	۰.۸۴۵	۱۹.۹۰۷	۰.۰۰۰
	۱۵	اقدامات پلیس	۰.۴۶۰	۰.۳۶۸	۰.۵۴۳	۸.۷۸۴	۰.۰۰۰
۱۲	۱۶	نگرش به موادمخدر	۰.۱۵۲	-۰.۰۲۱	۰.۳۱۶	۱.۷۲۸	۰.۰۸۴
۱۳	۱۷	شبکه روابط ناسالم	۰.۵۵۰	۰.۴۱۱	۰.۶۶۴	۶.۶۸۹	۰.۰۰۰
۱۴	۱۸	اعتیاد دوستان	۰.۷۲۷	۰.۶۶۹	۰.۷۷۷	۱۵.۸۱۵	۰.۰۰۰
	۱۹	دوستان مجرم	۰.۷۹۷	۰.۷۵۱	۰.۸۳۵	۱۸.۶۹۵	۰.۰۰۰
۱۵	۲۰	عوامل محیطی	۰.۰۴۱	-۰.۲۲۷	۰.۳۰۳	۰.۲۹۶	۰.۷۶۷
۱۶	۲۱	مکان جغرافیایی	۰.۱۴۶	۰.۰۳۵	۰.۲۵۴	۲.۵۶۹	۰.۰۱۰

فرا تحلیل پژوهش‌های داخلی معطوف به پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر با رویکرد انتظامی / ۱۵۹

۰.۲۹۲	۱.۰۵۴	۰.۱۷۲	-۰.۰۵۲	۰.۰۶۱	کنترل درونی	۲۲	
۰.۲۰۴	۱.۲۷۱	۰.۱۸۴	-۰.۰۴۰	۰.۰۷۳	کنترل بیرونی	۲۳	
۰.۰۰۰	۴.۰۳۵	۰.۵۴۳	۰.۲۰۸	۰.۳۸۸	افزایش آموزش پلیس	۲۴	۱۷
۰.۰۰۰	۴.۴۲۲	۰.۵۷۰	۰.۲۴۵	۰.۴۲۱	شدت مبارزه با مواد	۲۵	
۰.۰۰۰	۵.۶۳۲	۰.۶۴۷	۰.۳۵۶	۰.۵۱۷	امکانات پلیس	۲۶	
۰.۰۰۰	۳۰.۹۳۷	۰.۸۲۴	۰.۷۷۴	۰.۸۰۰	ارتباط با دوستان معتاد	۲۷	۱۸

داده‌های این جدول نشان می‌دهد که شش متغیر، اثر معناداری را بر اعتیاد افراد نداشته‌اند. جدول ۳ اندازه اثر و معناداری متغیرهای مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر را بعد از تلفیق زیرمتغیرها نشان می‌دهد.

جدول ۳: اندازه اثر و معناداری متغیرهای مؤثر بر اعتیاد به مواد مخدر بعد از تلفیق زیرمتغیرها

ردیف	عنوان متغیر	اندازه اثر T	حد پایین	حد بالا	مقدار Z	معناداری
۱	محل سکونت	۰.۱۲۲	۰.۰۵۲	۰.۱۹۱	۳.۴۲۵	۰.۰۰۱
۲	معاشرت با افراد معتاد	۰.۲۰۷	۰.۰۳۶	۰.۳۶۷	۲.۳۵۸	۰.۰۱۸
۳	رفتن به مهمانی غیرمجاز	۰.۰۲۵	-۰.۰۹۲	۰.۱۴۱	۰.۴۱۱	۰.۶۸۱
۴	دوستان معتاد	۰.۵۳۶	۰.۲۶۸	۰.۷۲۷	۳.۶۲۲	۰.۰۰۰
۵	محیط آلوده	۰.۲۱۵	۰.۰۷۸	۰.۳۴۳	۳.۰۶۰	۰.۰۰۲
۶	ارتباط با افراد معتاد	۰.۲۸۶	۰.۲۰۳	۰.۳۶۴	۶.۵۵۱	۰.۰۰۰
۷	معتاد بودن خویشاوندان	۰.۲۳۰	۰.۲۰۴	۰.۲۵۶	۱۶.۹۳	۰.۰۰۰
۸	نگرش منفی به مواد مخدر	۰.۰۰۴	-۰.۰۳۹	۰.۰۴۷	۰.۱۸۱	۰.۸۵۶
۹	دسترسی به مواد	۰.۸۱۰	۰.۷۶۸	۰.۸۴۵	۱۹.۹۰۷	۰.۰۰۰
۱۰	اقدامات پلیس	۰.۴۶۰	۰.۳۶۸	۰.۵۴۳	۸.۷۸۴	۰.۰۰۰
۱۱	نگرش به مواد مخدر	۰.۱۵۲	-۰.۰۱۲	۰.۳۱۶	۱.۷۲۸	۰.۰۸۴
۱۲	شبکه روابط ناسالم	۰.۵۵۰	۰.۴۱۱	۰.۶۶۴	۶.۶۸۹	۰.۰۰۰
۱۳	دوستان مجرم	۰.۷۹۷	۰.۷۵۱	۰.۸۳۵	۱۸.۶۹۵	۰.۰۰۰
۱۴	عوامل محیطی	۰.۰۴۱	-۰.۲۲۷	۰.۳۰۳	۰.۳۹۶	۰.۷۶۷
۱۵	کنترل درونی	۰.۰۶۱	-۰.۰۵۲	۰.۱۷۲	۱.۰۵۴	۰.۲۹۲
۱۶	کنترل بیرونی	۰.۰۷۳	-۰.۰۴۰	۰.۱۸۴	۱.۲۷۱	۰.۲۰۴
۱۷	افزایش آموزش پلیس	۰.۳۸۸	۰.۲۰۸	۰.۵۴۳	۴.۰۳۵	۰.۰۰۰

۰.۰۰۰	۴.۴۲۲	۰.۵۷۰	۰.۲۴۵	۰.۴۲۱	شدت مبارزه با موادمخدر	۱۸
۰.۰۰۰	۵.۶۳۲	۰.۶۴۷	۰.۳۵۶	۰.۵۱۷	امکانات پلیس	۱۹

نتایج نشان می‌دهد که در مجموع مؤثرترین متغیر بر اعتیاد، «در دسترس بودن مواد» با اندازه اثر معناداری به بزرگی ۰/۸۱ است. کم‌اثرترین متغیر نیز «نگرش به موادمخدر» با اندازه اثر غیرمعنادار به بزرگی ۰/۰۰۴ است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که در میان متغیرهای انتظامی، در مجموع مؤثرترین متغیر بر اعتیاد، همچنان «در دسترس بودن مواد» با اندازه اثر معناداری به بزرگی ۰/۸۱ و کم‌اثرترین متغیر نیز «نگرش به موادمخدر» با اندازه اثر غیرمعنادار به بزرگی ۰/۰۰۴ است. تأثیر «محل سکونت» نیز بعد از تلفیق، اندازه اثری به میزان ۰/۱۲۲ داشت. این میزان برای متغیر «دوستان معتاد» به میزان ۰/۵۳۶ است. در مجموع از میان ۳۱ متغیری که تأثیر آنها بر پیشگیری از سوء مصرف مواد بررسی شد، اندازه اثر متغیرهای انتظامی در جایگاه نوزدهم قرار می‌گیرد که در مقام مقایسه از آن می‌توان به عنوان اندازه اثر کوچک یاد کرد. همچنین از نتایج این پژوهش چنین استنباط می‌شود که یک عامل به تنهایی نمی‌تواند شرط لازم و کافی برای سوء مصرف مواد باشد و اعتیاد، نتیجه ترکیبی از عوامل گوناگون است. نتیجه تحلیل نشان داد که دسترسی به موادمخدر، مهم‌ترین عامل مؤثر در سوء مصرف موادمخدر است که البته تا حد زیادی نیز به پلیس مربوط است. شبکه روابط ناسالم به عنوان عامل خطرزا (با ۵۵ درصد)، دومین متغیر مؤثر بر اعتیاد و باز هم مرتبط با نیروی انتظامی است. اقدامات پلیس (۵۲ درصد) سومین متغیر مؤثر در سوء مصرف موادمخدر است که ارتباط مستقیم با حوزه انتظامی دارد و بنابراین متغیرهای مرتبط با نیروی انتظامی بیشترین توضیح را در مورد سوء مصرف موادمخدر دارا هستند.

پیشنهاد: با توجه به اثرگذاری بسیار پلیس و متغیرهای مربوط به آن در سوء مصرف مواد مخدر، پیشنهاد می‌شود کنترل عوامل محیطی در چند سطح مورد توجه قرار گیرد: در سطح اسناد بالادستی، با ایجاد هنجارها، خط‌مشی‌ها و مقررات، در سطح اجرا با آموزش پلیس تخصصی و در سطح تبلیغات با اعلام شفاف هنجارها، خط‌مشیها و مقررات مربوط به سوء مصرف موادمخدر.

فهرست منابع

فرا تحلیل پژوهش‌های داخلی معطوف به پیشگیری از سوء مصرف موادمخدر با رویکرد انتظامی / ۱۶۱

- برومند، شهرزاد (۱۳۸۲). نگاهی به درآمد ناشی از موادمخدر و سازماندهی جنایی آن در جهان. فصلنامه رفاه اجتماعی. ۳(۹)، ۶۳-۹۰.
- بوالهری، جعفر (۱۳۸۱). ارزیابی سوء مصرف موادمخدر در زندان‌های ایران. وب‌گاه ستاد مبارزه با موادمخدر ریاست جمهوری.
- رئیس‌دانا، فریبرز (۱۳۸۳). بازار مواد افیونی در ایران (قیمت، مصرف، تأثیرگذاری، تولید خارجی). مجموعه مقالات آسیب‌های اجتماعی در ایران. فصلنامه انجمن جامعه‌شناسی ایران. صص ۵۱-۲۵.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (پایان هزاره). احمد علیقلیان، افشین خاکباز و حسن چاوشیان (مترجمان). تهران: انتشارات طرح نو.
- مدنی، سعید (۱۳۸۴). بررسی تجارت مدیریت کاهش تقاضای سوء مصرف مواد طی دو دهه اخیر (۱۳۵۸-۱۳۸۰). تهران: مؤسسه داریوش.
- هاشمی، علی (۱۳۸۲). موادمخدر: بحران اجتماعی و تهدید علیه امنیت ملی، ریاست جمهوری. مرکز مطالعات و تحقیقات و آموزش ستاد مبارزه با موادمخدر. تهران: دبیرخانه ستاد مبارزه با موادمخدر.

Botvin, Gilbert J. (1998). Preventing drug abuse through the schools: Intervention programs that work. In National Conference on Drug Abuse Prevention Research: Presentation, Papers, and Recommendations (NIH Publication No. 98-4293). Rockville, MD: Department of Health and Human Services, National Institutes of Health, National Institute on Drug Abuse.